

SOPHIE KASIKI

NIET
ZONDER
MIJN
ZOON

HOE IK ONTSNAPTE
AAN DE
NACHTMERRIE
VAN IS

XANDER

WAARGEBEURD

SOPHIE KASIKI

met Pauline Guéna

Niet zonder mijn zoon

Hoe ik ontsnapte aan de nachtmerrie van IS

Uitgegeven door Xander Uitgevers bv
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Dans la nuit de Daech*
Oorspronkelijke uitgever: Editions Robert Laffont
Vertaling: Marieke Lodder
Omslagontwerp: Studio Marlies Visser
Omslagbeeld: Julien Faure
Auteursfoto: Julien Faure
Zetwerk: Michiel Niesen, ZetProducties

Copyright © 2016 Editions Robert Laffont, Parijs
Copyright © 2016 voor de Nederlandse taal:
Xander Uitgevers bv, Amsterdam

Eerste druk 2016

ISBN 978 94 0160 549 6 | NUR 320

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te traceren. Mocht u desondanks menen rechten te kunnen uitoefenen, dan kunt u contact opnemen met de uitgever.

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn dappere zoon

‘Als mijn moeder langer had geleefd, zou mijn hele
leven anders zijn gelopen, dat weet ik zeker. Maar ze is
te vroeg van mij heengegaan en heeft me achtergelaten
met dit ongebruikte hart dat geen één man of vrouw
ooit heeft kunnen vullen.’

En attendant la montée des eaux, Maryse Condé

‘Het leven daagt mij uit!’

Het kerkhof bij de zee, Paul Valéry*

* Vertaling: Maarten Asscher, Meulenhoff, Amsterdam, 1987.

Het stof van de oorlog

Als een geel lint strekt de weg zich uit door de verwoeste vlakte. De bombardementen van het leger van Bashar al-Assad hebben diepe gaten geslagen waartussen hier en daar een paar armoedige boerderijen zijn overgebleven. Sommige zijn nog bewoond, maar de bewoners zie je niet. Nooit. Ze verbergen zich. Hoopjes aarde liggen langs de rand van de kraters. Ik rijd door dit aangetaste landschap, misvormd door het geweld van de oorlog die hier al meer dan vijf jaar woedt, met mijn slapende zoon op mijn knieën, verborgen onder mijn nikab. Met mijn ene arm houd ik zijn warme en zware lichaam vast. De andere houd ik uit alle macht om het magere bovenlijf van een man geklemd, die ik gisteren nog niet kende en van wie vandaag onze levens afhangen. Malik, onze redder.

De motor racet zo hard als de vermoeide machine toelaat, de wind plakt mijn zwarte sluier tegen mijn neus en mijn mond en belemmert mijn ademhaling. Iedere minuut die voorbijgaat, ieder moment sinds we gevlucht zijn, telt voor onze overleving. In Raqqa zoeken ze ons, we worden achtervolgd. Als ze doorhebben dat het me gelukt is om de stad uit te komen, zullen ze ons hier op de weg naar de grens opwachten. Malik vermijdt zo goed en kwaad als het gaat de kuilen en hobbels in het kromgetrokken, met stof overdekte asfalt. Wiebelig, met beide benen aan één kant zit ik achter

hem, verstrikt in mijn sluiers die nu net als het hele land lijkt het wel, met het gele treurige zand van de vernietiging bedekt zijn.

In de andere richting komen bemodderde trucks met groepjes jonge mannen die om hun 12.7's geslingerd staan, mitrailleurs die op een standaard gemonteerd zijn, met veel lawaai voorbij. De mannen dragen verschillende soorten camouflagepakken, ze hebben lang haar, een baard en een snor. Kalasnikovs houden hun rug strak en recht. Als trotse strijders steken ze lachend hun vuist omhoog wanneer wij voorbijkomen. Jonge mensen die uit alle hoeken van de wereld komen, hier worden ze moedjahedien genoemd, daarginds jihadisten. Het is het leger van Is dat ten strijde trekt.

Onze route is erop berekend om checkpoints te vermijden. Bij de kleinste controle zullen ze ontdekken dat ik niet de vrouw van Malik ben, ze hoeven alleen maar de sluier op te tillen die mijn gezicht verbergt of me in het Arabisch te ondervragen en erachter te komen dat ik die taal niet spreek. Voor mij zou dat dood door steniging betekenen, voor Malik marteling en onthoofding. En mijn zoon zou voor altijd in een weeshuis van Is verdwijnen.

De motor stuitert over een hobbel, remt en slipt, daarna geeft Malik opnieuw gas en komen we weer op het goede spoor. Ik houd Hugo nog steviger vast. Zijn hoofd leunt zwaar tegen mijn verdoofde schouder. We razen voort naar de Turkse grens. Voor ons rijdt een auto met twee mannen van het Vrije Syrische Leger om vliegende checkpoints te signaleren. Een andere auto volgt ons. De mannen die daarin zitten, dragen wapens. Die zullen ze gebruiken als we ontdekt worden.

Ondanks de angst, de uitputting en het ongemak dommel ik in en laat mijn voorhoofd op de rug van Malik rusten. Verwilderd vraag ik me af hoe ik in deze situatie beland ben, op de vlucht om mijn leven te redden, met mijn slapende zoon overgeleverd aan de willekeur van vreemden in een land in oorlog.

Die vraag zal ik me de komende maanden nog vaak stellen. Ik zal meer tijd krijgen om erover na te denken. Ik zal moeten antwoorden op tientallen bezorgde, verdrietige en beschuldigende vragen van mijn familie, mijn vrienden en ook van de politie. Ze zullen allemaal aandringen op een verklaring. Ik zal het proberen. Ik zal zoeken naar alle mogelijke oorzaken van de grote crisis die mijn leven vorig jaar overhoop heeft gegooid, de ramp die mijn naasten en mijn man in opspraak heeft gebracht en gekwetst, en mijn zoon en mezelf in levensgevaar gebracht. Ik zal ver terug gaan in de tijd, mijn kinderjaren en puberteit opnieuw onderzoeken, mijn vergissingen grondig uitpluizen en proberen om mijn onvrede en mijn illusies recht in de ogen te kijken.

Iedere levensloop is verschillend. De mijne heeft me ertoe gebracht om me met mijn vierjarige zoon aan te sluiten bij is toen ik net drieëndertig was.

Ik heb niet één speciale gebeurtenis kunnen vinden, te midden van die veelheid aan kleine dingen die mijn bestaan hebben gevormd, die alles kan verklaren. Het zou een vergissing zijn om het geloof als enige oorzaak aan te wijzen. Ik had het islamitische geloof aangenomen, ik was een pas bekeerde, zoals dat heet, en had mijn nieuwe godsdienst met enthousi-

asme omhelsd. Maar het zou te gemakkelijk en niet juist zijn om te zeggen dat dat de enige reden van mijn vertrek was.

Er bestaat geen concrete en onweerlegbare verklaring van het drama dat afgelopen februari begon.

1

Kinderjaren

Ik ben in 1981 geboren in Yaoundé, in Kameroen, waar de eerste negen jaren van mijn leven verliepen in een wolk van tederheid.

Mijn moeder was een heel kleine vrouw, zo klein als een vogeltje, met een hart van goud. Ze was hoofdverpleegkundige in een Belgische kliniek. Haar hele leven stond in het teken van altruïsme.

Ze zorgde voor haar eigen moeder en haar oudere zussen en ondersteunde haar ooms en neven. Ons grote huis was vol vrouwen en we hadden veel visite. Mijn moeder vertoonde nooit sporen van vermoeidheid of ontmoediging. Ze wist op haar eigen briljante manier met het leven om te gaan. Ze had een heel bijzondere glimlach, vooral wanneer ze mij aankeek. Misschien omdat ik de jongste was? Ik was haar oogappel en zij het middelpunt van mijn wereld.

Zo groeide ik op in dat grote huis, te midden van mooie, vrije, zelfstandige en onafhankelijke vrouwen. Met het salaris van mijn moeder en mijn tantes konden we een goed leven leiden. Het huis was ruim, we hadden een chauffeur, mooie jurken en overvloedige maaltijden. We kwamen niets tekort. Thuis werd er uitsluitend Frans gesproken, vooral om ons, de kinderen, aan het gebruik van die taal te laten wennen.

Ik had niet het gevoel een vader te missen, ik had genoeg aan mijn moeder. Mijn tantes vertelden me dat hij een be-

langrijke generaal was geweest. Hij stierf toen ik twee of drie jaar oud was en ik heb geen herinneringen aan hem, behalve de beelden uit de verhalen die ze me vertelden. Hij bestond alleen in die verhalen. Ik had vast en zeker vriendinnen op de school van mijn tante, maar ik herinner me daar weinig van. Het liefst was ik thuis, waar ik op de binnenplaats speelde en op mijn moeder wachtte. Zodra ze uit haar werk thuiskwam, was ik niet meer bij haar vandaan te slaan. We waren onafscheidelijk. Ze was zo slank dat ik zonder enige moeite haar bovenlijf met mijn armen kon omvatten, zelfs toen ik nog klein was. Haar geur en de herinnering aan haar glimlach zijn het enige wat ik nog van haar overheb.

Niemand had me verteld dat mijn moeder ziek was. Ik begreep het pas toen ze, slechts een paar weken voor haar dood, in haar bed ging liggen en er niet meer uitkwam. Haar lichaam was bijna onzichtbaar onder het laken.

Mijn tantes, mijn zussen en de andere vrouwen in het huis joegen me de kamer uit. ‘Ga spelen, ga toch buitenspelen’, dat was voortaan het enige wat ze tegen me zeiden. Ik gehoorzaamde. Zo is de Afrikaanse opvoeding. Daarginds stellen kinderen geen vragen en er wordt ze niet uitgelegd wat er in de wereld van de volwassenen gebeurt. Ik ging op de binnenplaats spelen. Mama ging dood.

Het huis is vol mensen. Familieleden die uit andere streken van het land zijn gekomen, ook uit Frankrijk, waar sommige van hen wonen. Alice is er, mijn oudere zus die ik al heel lang niet gezien heb. Huilend drukt ze me tegen haar harde buik, ze is in verwachting van haar tweede kind. Zelf huil ik niet, omdat niemand me goed heeft uitgelegd wat er aan de

hand is. Het is heel erg druk: onze familie, onze burens, onze vrienden, de collega's van mijn moeder, de mensen die ze verpleegd en geholpen heeft. Er zijn ooms, broers van mijn moeder en broers van mijn vader. Ook zij omhelzen me in tranen en zeggen dan: 'Ga maar met de kinderen spelen.' Niemand heeft tegen me gezegd: 'Je mama is gestorven.' Ik weet niet of ik het begrepen heb. Ik luister naar ze, ik ga naar de binnenplaats, maar ik speel niet. Ik ga op de grond zitten tot ik op mijn kop krijg omdat ik mijn jurk vies maak. Dan sta ik weer op en zonder dat er iemand naar me omkijkt, ga ik terug naar de kamer die ik met mijn nichtjes deel. Onderweg kijk ik door de halfopen deur van mijn moeders slaapkamer. Ze is er niet. Het bed is opgemaakt, de luiken zijn dicht.

De herinnering aan de mis is vermengd met alle andere missen uit mijn kindertijd. Die zijn totaal verschillend van een kerkdienst in Parijs of Châteauroux. In Afrika stellen de mannen en vooral de vrouwen, uitgedost in hun allermooiste kleren, zich niet tevreden met een gebed in eerbiedige stilte. Het 'Amen' wordt niet gefluisterd maar hardop geroepen. Geen geprevel, maar luidkeels gezang. Zelfs bij een begrafenis, juist bij een begrafenis. Muziek en stemmen vermengen zich, soms klinkt het als gesnik. Ik zit onbeweeglijk tussen mijn familie.

Deze nacht wordt er over mijn toekomst beslist. Ik ga in Parijs bij mijn zus Alice en haar man wonen.

Een paar dagen of weken gaat mijn kinderleven van alledag gewoon door, een kort intermezzo tussen mijn oude leven, dat is weggevaagd, en het nieuwe, dat nog niet is begonnen. Het is herfst. De binnenplaats is bezaaid met peulen van de sirisvruchten die niet meer worden opgeveegd. Ik loop op

blote voeten op de tegels van de woonkamer, ik mag niet op de voegen stappen. Dat is mijn spelletje, daarvan bepaal ik de regels. Ik hoor de stemmen van de volwassenen, hun gefluis-ter, maar zij zien me niet.

Wie heeft mijn koffer gepakt? Waarschijnlijk mijn tantes van moederskant. Alice is alweer terug naar Frankrijk, waar haar man en oudste zoon op haar wachten. Ze is nog geen vijftientig jaar, mijn grote zus, en ze wordt opgescheept met een klein meisje van negen dat versuft is van verdriet. Geen cadeau.

Ik laat mijn kamer, mijn land en mijn wereld achter me. Met mijn moeder verdwijnt alles. Voor mij ligt de leegte. En de angst.

Voor het eerst van mijn leven stap ik in een vliegtuig.

In Parijs zie ik Alice weer terug, die me met haar man Serge en hun zoon opwacht op het vliegveld. Serge is een lange, serieuze, kalme man. Ik ontdek al snel dat hij in staat is om dagenlang niets te zeggen. Hij houdt ervan om na zijn werk thuis te komen in een rustig, probleemloos huishouden en samen met zijn vrouw televisie te kijken als de kinderen naar bed zijn. Hij heeft er niet om gevraagd een klein, wild en gesloten meisje te adopteren. Hij interesseert zich niet erg voor psychologie en voelt zich niet op zijn gemak bij grote woorden en emotionele uitbarstingen. Maar hij blijkt voor mij een rots in de branding te zijn. Hij neemt me op in zijn gezin, wat er ook gebeurt, zonder zich ooit te beklagen. Mijn nieuwe leven kan beginnen.

De natte rondweg om Parijs, de grijze lucht, de files, al die bleke gezichten, die gehaaste stappen. De geuren, de geluiden, alles is anders.

Nu is het me duidelijk dat ik een kinderdepressie had, zoals dat tegenwoordig heet. Destijds is die diagnose niet gesteld en niemand in de familie heeft eraan gedacht professionele hulp in te schakelen om me te helpen met mijn rouwverwerking.

De wereld heeft geen kleur meer. Ik ben Afrika en de liefde van mijn moeder kwijt. Ik heb niets meer. Het lijkt wel alsof ik zelf waardeloos ben geworden. Ik ben een last die ten onrechte drukt op mijn zus en haar man, die ik oom Serge noem. Terwijl ze nog bezig zijn hun gezin te stichten, wankelen ze al, verplicht om een extra last te dragen. Hun flat in Parijs is te klein, ze hebben geen geld om iets groters in de stad te zoeken en daarom verhuizen we al snel naar de banlieue, naar een klein stadje in Yvelines. De slaapkamer deel ik met mijn neefjes. Ik kom er zo weinig mogelijk uit. Ik ga zonder mopperen naar school, maar zodra de lessen voorbij zijn, ga ik terug naar huis en rol me als een bolletje op in mijn bed. Niemand houdt van me, niemand houdt echt van me, zeg ik tegen mezelf, ondanks de inspanningen van Alice, die veel geduld met me heeft. Het dringt niet tot me door dat zij dezelfde rouw doormaakt. Ik voel me alleen. En wat het ergste is: ik ben voor niets of niemand meer van belang. Die warme en stralende blik bestaat niet meer, die blik die met zo veel liefde op mij gericht was dat ik de warmte ervan in mijn hele lijf kon voelen. Mijn moeder leefde alleen maar voor mij. Nu ze dood is, ben ik nergens meer goed voor.

Kinderdepressies zijn moeilijk te bevatten. Ik heb geen woorden om mijn verdriet mee uit te drukken en mijn zus beschikt niet over de middelen om me te helpen. Ze concentreert zich op de uiterlijke signalen: ze maakt zich zorgen als ik niet eet, als ik niet op tijd naar bed ga, als ik de hele nacht

het licht aanlaat omdat ik bang ben. Ze zorgt ervoor dat ik schoon en goed gekleed ben en op tijd op school kom, met mijn schooltas en mijn etui keurig in orde. Alice komt me altijd uit school halen. Ze doet haar best. Maar ik sluit me op in de stilte en de eenzaamheid. Ik kijk naar het vierkantje lucht dat door het raam te zien is. Het ziet er bleker, minder licht, zelfs minder hemels uit dan vroeger. Ik kan niet wennen aan die wolkenluchten met die vale grijsblauwe tinten. Door de deur heen hoor ik de geluiden van het gezin van mijn zus, ik kom er niet toe om het ook als mijn gezin te zien. Ik luister naar het gebabbel van mijn neefje en al gauw ook naar de kreetjes van de nieuwe baby, de lage stem van mijn oom en het gelach van mijn zus. Ze hebben het goed met elkaar. Mij hebben ze niet nodig.

Alles is nieuw en onverwacht in deze ontworteling, maar ik glij weg in een schemertoestand en het is alsof niets me echt raakt. Geen schooluniform hier en geen chauffeur. De kastanjes zijn in de plaats gekomen van de flamboyanten. De takken zijn bijna de helft van het jaar kaal. De flatgebouwen zijn grijs en vies en veel hoger dan bij mij. In het weekend, bij de mis, zie je geen linten en strikken maar bodywarmers en lange jassen. Zelfs de stilte van de stad, het continue gebrom van het verkeer, is niet meer hetzelfde.

Maar dat alles laat me koud. Ze vinden dat ik me gemakkelijk aanpas, omdat het me allemaal niets kan schelen. Mijn grote verdriet beschermt me tegen al het andere. Ik hul me erin als in een kledingstuk, het laat me niet meer los.

Urenlang ben ik herinneringen aan het ophalen. Ik probeer het verleden in leven te houden. Maar hoe ik ook mijn best doe, ik begin te vergeten. Ik vergeet het huis, de hoge treden

en de koude zwarte smeedijzeren leuning onder de palm van mijn hand. Ik vergeet de geur van de *pondu* van mijn moeder, die pap van maniokbladeren, groente en mango's. Ik vergeet het gezicht van mijn tante, het bloemetjesmotief op mijn lievelingslaken, de regenboog die zich aftekende op de tegels van de badkamer als ik ze natmaakte onder het wassen, de gebatikte kleren die mijn moeder thuis in het weekend droeg. Alles verdwijnt, de stemmen van mijn neven op de binnenplaats, de hagedis op de zonovergoten muur en de lach van mijn moeder.

Mijn verleden glijdt zachtjes weg.

Op school ben ik een gemiddelde leerling. Vrij kalm, gedisciplineerd, een beetje in mijn eigen wereld teruggetrokken. Op mezelf en meestal onverschillig voor de anderen. Maar niemand zoekt ruzie met me. In een saaie reeks rijgen de dagen zich aaneen. Ik raak in de puberteit zonder dat er iets verandert. Ik blijf me afzonderen, ga uit school direct naar huis en negeer uitnodigingen van mijn klasgenoten. Ik heb nergens zin in.

Mijn nichtjes hebben me gered.

Ik ben zeventien als mijn zus opnieuw zwanger raakt. Ze verwacht een tweeling. We zullen plaats moeten maken... Je kan niet zeggen dat ik me erop verheug.

Wanneer ik Alice de dag na de bevalling in het ziekenhuis opzoek en die twee piepkleine slapende meisjes dicht tegen elkaar in de glazen couveuse zie liggen, word ik overvallen door een heftige emotie. Ik kan geen woord uitbrengen.

Alice ziet er moe maar gelukkig uit. Een van de baby's begint als een katje te piepen, in haar slaap zoekt ze hongerig

naar de borst, maar ze is nog niet helemaal wakker.

‘Geef haar mij eens aan,’ vraagt mijn zus.

Uiterst behoedzaam pak ik het kleintje op. Ik ben gewend om baby’s te dragen, maar toch helemaal van slag. Ze is zo kwetsbaar en tegelijk zo springlevend. Tegen mij aan gevlijd, helemaal van mij afhankelijk, vol vertrouwen maar ook onwetend. Op dat moment verandert er iets in mij.

Ik word een klein moedertje. Als mijn zus het ene kind in een draagdoek op haar rug doet, neem ik het andere. Zo trots als een koningin ga ik de straat op. Al gauw zijn de kleine meisjes dol op mij. Ze missen me als ik niet thuis ben en zodra ik weer terugkom, begroeten ze me vol blijdschap. Ik krijg weer zin in het leven.

Het lijkt wel alsof de anderen me plotseling ontdekken omdat ik weer glimlach. Ik krijg uitnodigingen, maak echte vrienden. Zonder dat ik het in de gaten heb, kom ik uit die lange rouwperiode, die acht jaar geduurd heeft. Dat kan omdat ik mijn plek gevonden heb, omdat er weer iemand op mij rekent. Omdat ik me opnieuw nuttig voel.